

Received: 08-04-2020

Revised: 05-06-2020

Accepted: 30-06-2020

การสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง
ในการเมืองไทย ช่วง พ.ศ. 2547-2559

The Synthesized body of knowledge for Thai Political Movement
under Thai Politics B.C. 2004-2016

ยุทธพร อิศรชัย¹

Yuttaporn Issarachai

thaicampus1@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในการเมืองไทย ช่วง พ.ศ. 2547-2559 มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในการเมืองไทย ช่วง พ.ศ. 2547-2559 ใช้วิธีดำเนินการวิจัยแบบผสมผสาน แหล่งข้อมูลในการวิจัยนี้เป็นการศึกษาโดยสังเคราะห์องค์ความรู้ในงานวิทยานิพนธ์งานวิจัยที่สำคัญๆ จากแหล่งข้อมูลห้องสมุดสถาบันวิชาการในประเทศไทย จำนวน 107 แห่ง โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง จากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง จำนวน 11 แห่ง การสังเคราะห์เชิงปริมาณใช้ระเบียบวิธีทางสถิติด้วยค่าร้อยละ สำหรับการสังเคราะห์เชิงคุณภาพใช้วิธีการสังเคราะห์ด้วยการบรรยาย

ผลการสังเคราะห์จากวิทยานิพนธ์และงานวิจัยจำนวน 46 เรื่อง พบว่า ปีที่ตีพิมพ์ของงานวิจัยเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองใน พ.ศ. 2553 และ พ.ศ. 2554 มีจำนวนมากที่สุด สถาบันที่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมากที่สุด คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย น้อยที่สุด ได้แก่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร และมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ประเภทของการวิจัยมีการวิจัยเชิงคุณภาพ มากที่สุด และน้อยที่สุด คือ การวิจัยเชิงปริมาณ รูปแบบของการวิจัยแบบสำรวจ มากที่สุด เครื่องมือการวิจัยที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นแบบการสังเกตการณ์ รองลงมาคือ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และเครื่องมือการวิจัยที่ใช้แบบอื่นๆ เนื้อหาของงานวิจัยเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเรื่องอุดมการณ์ เจตจำนง การจัดโครงสร้างองค์กร ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง มากที่สุด รองลงมาคือ เนื้อหาของงานวิจัยเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเรื่องขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองกับทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม และเนื้อหาของงานวิจัยเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเรื่องขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองกับความขัดแย้งน้อยที่สุด

คำสำคัญ: การสังเคราะห์, องค์ความรู้, ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง, การเมืองไทย, พ.ศ. 2547-2559

¹ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

School of Political Science, Sukhothai Thammathirat Open University

Abstract

A study on the synthesis of knowledge about the political movement in Thai politics from 2004 to 2019. The purpose is to synthesize knowledge about the political movement in Thai politics from 2004 to 2019. This study applied a mixed method. The data for synthesis were the theses and researches retrieved from 107 academic institutions in Thailand, using a purposive sample selection method, including data from sources related to political movements. Quantitative data used statistical analysis with percentages. For qualitative data, synthesized method is used.

The results of all 46 theses and researches synthesis showed that publication years of the research on the political movements was at the highest in 2010 and 2011. The institution published the most relevant research was Chulalongkorn University, while the least relevant publications were from Kasetsart University, Rajamangala University of Technology Phra Nakhon, and Dhurakijpundit University. The research and theses mostly applied qualitative research method, whereas quantitative research was less applied. The most commonly research tools were observation form, followed by interview form, questionnaires, and other research tools. Research contents, related to the political movement, mostly were about political ideology, intent, organizational structuring, strategies, and tactics of the political movement followed by political movements for environmental issue. And the least is political movement and conflict.

Keywords: Synthesis, Body of knowledge, Political movements, Thai politics, B.C. 2004-2016

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในรูปแบบของการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นปรากฏการณ์ที่แพร่หลายในสังคมการเมืองของหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทย ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมกลุ่มแรกและชัดเจนที่สุดในสังคมการเมืองไทยคือ ขบวนการแรงงาน ซึ่งใช้กลยุทธ์ในการขับเคลื่อนด้วยการนัดหยุดงาน อย่างไรก็ตาม ขบวนการแรงงานต้องยุติบทบาทในการเคลื่อนไหวหลังจากทศวรรษ 2500 เนื่องจากประเทศไทยอยู่ภายใต้การปกครองแบบเผด็จการอย่างต่อเนื่องก่อนที่จะถูกโค่นล้มโดยขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่นำโดยนักเรียน นิสิต นักศึกษา ในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 หลังจากที่บรรยากาศทางการเมืองของประเทศไทยมีความเป็นเสรีนิยมและเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ความคิดทางการเมืองของประชาชนที่แตกต่างจากรัฐบาลถูกปลดปล่อยออกมาในรูปแบบต่างๆ ส่งผลให้มีการก่อตัวเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม 3 กลุ่มหลักๆ คือ ขบวนการนักศึกษา ขบวนการประชาชน และขบวนการชาวนา ขยายตัวไปสู่รูปแบบการเคลื่อนไหวอื่นๆ เกิดขึ้นตามมา ก่อนจะสะดุดหยุดลงหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 ซึ่งถือเป็นยุคมืดของการมีส่วนร่วมทางการเมืองและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม จนกระทั่งหลังจากคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 จึงเกิดการกลับมาของขบวนการเคลื่อนไหวนำโดยองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) และองค์กรสาธารณะซึ่งทำงานพัฒนาในด้านต่างๆ ต่อมาการขยายตัวของ การเคลื่อนไหวได้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535 นำไปสู่การร่างและประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งถือได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่เปิดพื้นที่ให้แก่การเมืองภาคประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการอำนาจสาธารณะในสังคมการเมืองอย่างเป็นทางการ

การเคลื่อนไหวต่อสู้ทางการเมืองในทศวรรษแห่งความขัดแย้งทางการเมืองไทย นับตั้งแต่ พ.ศ. 2548 – 2557 สะท้อนให้เห็นถึงการปรากฏขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในบริบทสังคมการเมืองไทยที่ชัดเจนครั้งสำคัญ ถือได้ว่าเป็นจุดอำนาจใหม่ทางการเมือง ที่ทำหน้าที่ที่ติดตาม/ตรวจสอบ/ถ่วงดุลอำนาจของประชาธิปไตยระบบรัฐสภาแบบตัวแทน การชุมนุมทางการเมืองนับเป็นการมีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมอย่างหนึ่ง ซึ่งมีได้เข้ามาทดแทน

ประชาธิปไตยระบอบรัฐสภา แต่เข้ามาเสริมระบอบประชาธิปไตยในภาพรวมให้แข็งแกร่งขึ้น จากเดิมที่โครงสร้างอำนาจทางการเมืองแบ่งแยกออกเป็นอำนาจ 3 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายตุลาการ แต่บทบาทที่เพิ่มขึ้นของพลังขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง ส่งผลให้ระบอบการเมืองไทยเคลื่อนตัวเข้าสู่มิติใหม่ทางการเมือง นั่นคือ การที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเข้าไปถ่วงดุลอำนาจกับองค์กรผู้ใช้อำนาจอธิปไตยสามฝ่ายข้างต้นเป็นเสมือนชั่วคราวที่สี่เพิ่มเข้ามา

อย่างไรก็ตาม ได้เกิดข้อถกเถียงว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองในสังคมการเมืองไทยช่วงเวลาดังกล่าวไม่ได้มีลักษณะของความเป็นประชาสังคม (civil society) เพียงเท่านั้น แต่ยังก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบของประชาสังคมต่อประชาธิปไตย หรือการแสดงออกของประชาสังคมแบบอนารยะสังคม (uncivil society) ซึ่งต่อต้านประชาธิปไตยหรืออาจสร้างความอันตรายแก่ประชาธิปไตยได้ (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2554, หน้า 57-95) ด้วยการใช้ความรุนแรงหรือวิธีการที่ไม่เป็นอารยะ (uncivil) ซึ่งเคลื่อนไหวในรูปแบบและแนวทางที่เป็นปฏิปักษ์กับระบอบประชาธิปไตย แนวคิดเรื่องอนารยะสังคมนี้เป็นการโต้กลับแนวคิดที่เชิดชูบทบาทของประชาสังคมในการสร้างความเข้มแข็งให้กับระบอบประชาธิปไตย แนวคิดอนารยะสังคมอธิบายว่าประชาสังคมไม่ได้เป็นคุณกับประชาธิปไตยเสมอไปและอาจเป็นโทษเสียด้วยซ้ำ กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ ประชาชนหรือผู้คนที่มารวมตัวเป็นประชาสังคมนั้นเป็นได้ทั้งวีรบุรุษ (heroes) และผู้ร้าย (villains) ของระบอบประชาธิปไตย (ธิดี บัวคำศรี, 2556, หน้า 167-173)

เมื่อมองความเปลี่ยนแปลงของบทบาทขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแล้ว จะพบว่า บริบททางสังคมการเมืองทั้งในระดับระหว่างประเทศและภายในประเทศได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก จนทำให้ฐานคิดในการศึกษาและมองปัญหาของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองถูกทำให้เปลี่ยนไปอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น กรอบและความเชื่อในการพิจารณาปัญหาการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศโลกที่สามไม่จำเป็นต้องเดินไปบนฐานคิดแบบทางเดียวของตะวันตกอีกต่อไป การก่อตัวขึ้นของคลื่นการปฏิวัติในตะวันออกกลางหรือที่เรียกว่า อาหรับสปริง และการชุมนุมประท้วงอย่างยาวนานของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) และคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองที่สำคัญในสังคมการเมืองไทยช่วง พ.ศ. 2548 – 2557 สะท้อนให้เห็นว่า เราไม่อาจศึกษาและวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีและความรู้ทางรัฐศาสตร์แบบเดิมๆ เพียงอย่างเดียวอีกต่อไป

มีคำกล่าวว่า ทฤษฎีถูกกำหนดโดยสภาพของสังคมและบริบททางประวัติศาสตร์ของแต่ละท้องถิ่นและภูมิภาค (Foweraker & Landman, 1997, p. 2 อ้างถึงใน ผาสุก พงษ์ไพจิตร, ม.ป.ป., หน้า 1) อีกนัยหนึ่งก็คือ “เนื้อหาทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมจะต้องได้มาจากเรื่องราวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นจริงนั่นเอง (Garner in Garner & Tenuto, 1997, p. 2 อ้างถึงใน ผาสุก พงษ์ไพจิตร, ม.ป.ป., หน้า 1) ดังนั้น มโนทัศน์และวิธีวิทยาในการศึกษาประวัติศาสตร์ปัญหาของไทย ที่สำคัญคือการเป็นอิสระจากกรอบทฤษฎีและกระบวนทัศน์ (paradigm) ที่มาจากสังคมและภูมิปัญญาตะวันตกเป็นหลัก ในแง่ของการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองไทย เราสามารถตั้งโจทย์และค้นหาวิธีวิทยาที่เหมาะสมรวมถึงข้อมูลหลากหลายที่เป็นของนอกตะวันตกได้ไม่น้อย เมื่อนั้นการพูดถึงการต่อยอดและศึกษาวิเคราะห์อย่างวิพากษ์วิจารณ์ก็จะปรากฏเป็นความจริงได้ (ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, 2556, หน้า (7))

ประเทศไทยและประเทศโลกที่สามอื่นๆ กำลังประสบกับปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวทางสังคมสองประเภทที่เกิดขึ้นพร้อมๆ กัน นั่นคือ ขบวนการเคลื่อนไหวตามชนชั้น เช่น ขบวนการแรงงาน และขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ที่เชื่อมโยงกับผู้คนในสังคมที่ต่างกลุ่มหรือต่างชนชั้นกัน เช่น ขบวนการเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อม ขบวนการเคลื่อนไหวของสตรี ขบวนการเคลื่อนไหวทางเพศสภาพ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม กรณีของยุโรปตะวันตกสิ่งเหล่านี้เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงประวัติศาสตร์ของสองยุคที่แตกต่างกัน แต่ในกรณีของประเทศโลกที่สาม การเคลื่อนไหวทางสังคมทั้งสองนี้ก็ยังแยกแยะได้

ยาก เพราะพวกเขาเกิดในสังคมเดียวกันและในเวลาเดียวกันจึงแยกจากกันไม่ได้ เชื่อมโยงผ่านผู้เข้าร่วมในกระบวนการผ่านเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่มีประสบการณ์ร่วมกันภายใต้บริบททางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองเดียวกัน

การศึกษาวิจัยเพื่อสังเคราะห์ประมวลองค์ความรู้จากการศึกษาที่เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในเมืองไทย ช่วง พ.ศ. 2547-2559 ว่ามีลักษณะอย่างไร จะทำให้เกิดความกระจ่างและมีข้อค้นพบใหม่ๆ เรื่องขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมร่วมสมัยในประเทศไทยได้ดีที่สุด อันเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำสู่การสร้างแนวคิด ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในการเมืองไทยที่มีความสอดคล้องกับบริบทแบบสังคมไทยจากเรื่องราวของขบวนการเคลื่อนไหวร่วมสมัยเหล่านี้ได้

วัตถุประสงค์

เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในการเมืองไทย ช่วง พ.ศ. 2547 - 2559

นิยามศัพท์

การสังเคราะห์องค์ความรู้ หมายถึง การรวบรวม คัดสรรผลงานวิจัย วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากงานวิทยานิพนธ์ งานวิจัยที่สำคัญๆ เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของไทย มาบูรณาการผลการวิจัยทั้งหมดเพื่อหาข้อสรุปร่วมกันในเรื่องที่ศึกษา โดยเป็นการพัฒนาต่อยอดจากผลงานวิจัยเดิมให้เป็นความรู้ที่น่าสนใจซึ่งสาธารณชนสามารถเข้าใจได้ จัดหมวดหมู่ความรู้ที่ได้ให้เหมาะสมต่อกลุ่มเป้าหมายและเผยแพร่สู่สาธารณชน

ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง หมายถึง การกระทำรวมหมู่ของกลุ่มคนที่มีเป้าหมายทางสังคมบางอย่างร่วมกัน เพื่อผลักดันการเมืองให้เคลื่อนไหวไปในทิศทางที่ต้องการหรือเพื่อตอบสนองข้อเรียกร้องที่เป็นผลประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มคนที่เข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในการเมืองไทย ช่วง พ.ศ.2547-2559

ข้อค้นพบจากงานวิจัย หมายถึง ผลของงานวิจัย หรือวิทยานิพนธ์นั้นได้องค์ความรู้ในด้านใดบ้าง เช่น อุดมการณ์ เจตจำนง การจัดโครงสร้างองค์กร ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง การสื่อสารทางการเมืองของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับเพศสภาพ ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับการสาธารณสุข ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับความขัดแย้ง ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย คนด้อยสิทธิด้อยโอกาส และขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. สามารถมีองค์ความรู้เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในการเมืองไทย ช่วง พ.ศ. 2547 - 2559 ที่มีการจัดหมวดหมู่อย่างเป็นระบบเพื่อนำไปใช้ในการศึกษาทางวิชาการและอธิบายทำนายปรากฏการณ์ขบวนการเคลื่อนไหวของไทยได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของสังคมการเมืองไทย

2. สามารถมีองค์ความรู้เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในการเมืองไทย อันจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการความขัดแย้งในสังคมการเมืองไทยตั้งแต่ระดับชาติถึงระดับพื้นที่ ขององค์กร หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมการเมืองไทย

วิธีการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ระหว่างเชิงปริมาณกับเชิงคุณภาพ เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในการเมืองไทย ช่วง พ.ศ.2547-2559 แหล่งข้อมูลในการวิจัยนี้เป็นการศึกษาโดยสังเคราะห์องค์ความรู้ในงานวิทยานิพนธ์ งานวิจัยที่สำคัญๆ จากแหล่งข้อมูลห้องสมุดสถาบันวิชาการในประเทศไทย จำนวน 107 แห่ง โดยแบ่งเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ จำนวน 30 แห่ง มหาวิทยาลัยเอกชน จำนวน 27 แห่ง

มหาวิทยาลัยสงฆ์ จำนวน 2 แห่ง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล จำนวน 9 แห่ง และมหาวิทยาลัยราชภัฏ จำนวน 39 แห่ง หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมเพื่อกำหนดขอบเขตเนื้อหาของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองออกเป็นมิติต่างๆ ได้แก่ 1) อุดมการณ์ เจตจำนง การจัดโครงสร้างองค์กร ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง 2) การสื่อสารทางการเมืองของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง 3) ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4) ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับเพศสภาพ 5) ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับการสาธารณสุข 6) ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับความขัดแย้ง 7) ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย คนด้อยสิทธิด้อยโอกาส และ 8) ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ

หลังจากนั้นผู้วิจัยทำการสืบค้นข้อมูลจากแหล่งข้อมูลห้องสมุดสถาบันวิชาการในประเทศไทย จำนวน 107 แห่ง ข้างต้น แล้วใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) เฉพาะสถาบันวิชาการที่มีวิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับขอบเขตเนื้อหาทั้ง 8 ประเด็นข้างต้น จึงได้แหล่งข้อมูลที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 11 แห่ง หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) อันได้แก่ วิทยานิพนธ์และงานวิจัย เพื่อนำมาตรวจสอบสังเคราะห์ เลือกสรร จัดประเภทของข้อมูล จากนั้นได้ทำการสังเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Synthesis) โดยการใช้ระเบียบวิธีทางสถิติด้วยร้อยละ (percentage) สำหรับการสังเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative Synthesis) ใช้วิธีการสังเคราะห์ด้วยวิธีการบรรยาย (descriptive analysis) จะได้บทสรุปรวมข้อค้นพบของรายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่นำมาสังเคราะห์เพื่อจะได้องค์ความรู้ที่สามารถนำไปอธิบายปรากฏการณ์ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของสังคมการเมืองไทยต่อไป

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถสรุปได้เป็นการสังเคราะห์องค์ความรู้ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังต่อไปนี้

1. การสังเคราะห์องค์ความรู้ในเชิงปริมาณ

การศึกษาเรื่องการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในการเมืองไทย ช่วง พ.ศ. 2547 - 2559 สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ในเชิงปริมาณ จากวิทยานิพนธ์ 44 เรื่อง และงานวิจัย 2 เรื่อง รวม 46 เรื่อง ดังต่อไปนี้

1.1 สัดส่วนของระยะเวลาการทำงานวิจัย และปีที่ตีพิมพ์

ที่	รายการ	ความถี่	ร้อยละ
1	พ.ศ. 2547	1	2.17
2	พ.ศ. 2548	2	4.35
3	พ.ศ. 2549	2	4.35
4	พ.ศ. 2550	3	6.52
5	พ.ศ. 2551	3	6.52
6	พ.ศ. 2552	5	10.87
7	พ.ศ. 2553	8	17.39
8	พ.ศ. 2554	8	17.39
9	พ.ศ. 2555	5	10.87
10	พ.ศ. 2556	2	4.35
11	พ.ศ. 2557	4	8.70
12	พ.ศ. 2558	1	2.17
13	พ.ศ. 2559	2	4.35
	รวม	46	100.00

สัดส่วนปีที่ตีพิมพ์ของงานวิจัยเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง ใน พ.ศ. 2553 และ พ.ศ. 2554 มีจำนวนมากที่สุด ปีละ 8 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 17.39 รองลงมาคือ พ.ศ. 2552 และ พ.ศ. 2555 มีจำนวน ปีละ 5 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 10.87

1.2 สัดส่วนของสถาบันที่มีงานวิจัยเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง

ที่	รายการ	ความถี่	ร้อยละ
1	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	16	34.78
2	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	1	2.17
3	มหาวิทยาลัยขอนแก่น	4	8.70
4	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	6	13.04
5	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร	1	2.17
6	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	4	8.70
7	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต	1	2.17
8	มหาวิทยาลัยมหิดล	2	4.35
9	มหาวิทยาลัยรามคำแหง	5	10.87
10	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช	3	6.52
11	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	3	6.52
	รวม	46	100.00

สัดส่วนของสถาบันที่มีงานวิจัยเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองมากที่สุด คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีจำนวน 16 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 37.78 ส่วนสถาบันที่มีงานวิจัยเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองน้อยที่สุด ได้แก่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร และมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต มีจำนวนน้อยที่สุด สถาบันละ 1 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 2.17

1.3 สัดส่วนประเภทของการวิจัย

ที่	รายการ	ความถี่	ร้อยละ
1	การวิจัยเชิงคุณภาพ	43	93.48
2	การวิจัยเชิงปริมาณ	1	2.17
3	การวิจัยแบบผสมผสาน (การวิจัยกึ่งคุณภาพกึ่งปริมาณ)	2	4.35
	รวม	46	100.00

สัดส่วนประเภทของการวิจัยที่เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง มีการวิจัยเชิงคุณภาพ ปริมาณมากที่สุด จำนวน 43 เล่ม คิดเป็น ร้อยละ 93.48 รองลงมา คือ การวิจัยแบบผสมผสาน (การวิจัยกึ่งคุณภาพกึ่งปริมาณ) จำนวน 2 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 4.35 และน้อยที่สุด คือ การวิจัยเชิงปริมาณ มีจำนวน 1 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 2.17

1.4 สัดส่วนชนิดของประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ที่	รายการ	ความถี่	ร้อยละ
1	ใช้ประชากรทั้งหมด	7	15.22
2	ใช้กลุ่มตัวอย่าง	39	84.78
	รวม	46	100.00

สัดส่วนชนิดของประชากรที่ใช้ในการวิจัย มีการใช้กลุ่มตัวอย่างมากที่สุด จำนวน 39 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 84.78 ส่วนชนิดของประชากรที่ใช้ในการวิจัยมีสัดส่วนรองลงมา คือการใช้ประชากรทั้งหมด จำนวน 7 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 15.22

1.5 สัดส่วนของเทคนิคการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง

ที่	รายการ	ความถี่	ร้อยละ
1	ใช้แบบอื่นๆ ได้แก่ การกำหนดเอง และแบบไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น	4	8.70
2	เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพจึงไม่ใช้การสุ่มตัวอย่าง	42	91.30
	รวม	46	100.00

ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพจึงไม่ใช้การสุ่มตัวอย่าง มีจำนวน 42 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 91.30 ส่วนเทคนิคการกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ทฤษฎีแบบอื่นๆ ได้แก่ การกำหนดเอง และแบบไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น มีจำนวน 4 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 8.70

1.6 สัดส่วนของเทคนิคการสุ่มตัวอย่าง

ที่	รายการ	ความถี่	ร้อยละ
1	สุ่มแบบง่าย	1	2.17
2	สุ่มแบบบังเอิญ	2	4.35
3	เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพจึงไม่ใช้การสุ่มตัวอย่าง	43	93.48
	รวม	46	100.00

สัดส่วนเทคนิคการสุ่มตัวอย่างเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพจึงไม่ใช้การสุ่มตัวอย่าง มีมากที่สุด จำนวน 43 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 93.48 รองมา คือ เทคนิคสุ่มแบบบังเอิญ จำนวน 2 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 4.35 น้อยสุด คือ เทคนิคการสุ่มตัวอย่างของการสุ่มแบบง่าย จำนวน 1 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 2.17

1.7 สัดส่วนของรูปแบบของการวิจัย

ที่	รายการ	ความถี่	ร้อยละ
1	การวิจัยแบบสำรวจ	33	71.74
2	การวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR)	10	21.74
3	อื่นๆ ได้แก่ การวิจัยเอกสาร และการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ	3	6.52
	รวม	46	100.00

สัดส่วนของรูปแบบของการวิจัยแบบสำรวจ มีจำนวน 33 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 71.74 รองลงมา คือ สัดส่วนของรูปแบบของการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) จำนวน 10 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 21.74 และสัดส่วนของรูปแบบของการวิจัยอื่นๆ ได้แก่ การวิจัยเอกสาร และการวิเคราะห์เชิงคุณภาพจำนวน 3 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 6.52

1.8 สัดส่วนของเครื่องมือการวิจัยที่ใช้

ที่	รายการ	ความถี่	ร้อยละ
1	แบบสอบถาม	7	15.22
2	แบบสัมภาษณ์	12	26.09
3	การสังเกตการณ์	19	41.30
4	อื่นๆ ได้แก่ การ Focus Group การประชุมปฏิบัติการควบคู่กับแบบสอบถาม การวิเคราะห์เนื้อหาและเอกสาร	8	17.39
	รวม	46	100.00

สัดส่วนของเครื่องมือการวิจัยที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นแบบการสังเกตการณ์ จำนวน 19 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 41.30 รองลงมาคือ สัดส่วนของเครื่องมือการวิจัยแบบสัมภาษณ์ จำนวน 12 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 26.09 ลำดับถัดมา คือ สัดส่วนของเครื่องมือการวิจัยแบบสอบถาม จำนวน 7 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 15.22 และสัดส่วนของเครื่องมือการวิจัยที่ใช้แบบอื่นๆ ได้แก่ การ Focus Group การประชุมปฏิบัติการควบคู่กับแบบสอบถาม การวิเคราะห์เนื้อหาและเอกสาร จำนวน 8 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 17.39

1.9 สัดส่วนของวิธีที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือ

ที่	รายการ	ความถี่	ร้อยละ
1	ความเที่ยงตรง	1	2.17
2	ความเชื่อมั่น	2	4.35
3	ไม่ระบุ	1	2.17
4	เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพจึงไม่ใช้การหาคุณภาพเครื่องมือ	42	91.30
	รวม	46	100.00

สัดส่วนของวิธีที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือ ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพจึงไม่ใช้การหาคุณภาพเครื่องมือ จำนวน 42 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 91.30 รองมาเป็นสัดส่วนของวิธีที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือ แบบความเชื่อมั่น จำนวน 2 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 4.35 และสัดส่วนของวิธีที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือแบบเที่ยงตรง กับ ไม่ระบุ มีจำนวนน้อยที่สุด อย่างละ 1 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 2.17

1.10 สัดส่วนของวิธีการทางสถิติที่ใช้ในงานวิจัย

ที่	รายการ	ความถี่	ร้อยละ
1	ร้อยละ / ค่าเฉลี่ย	5	10.87
2	ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ	1	2.17
3	เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพจึงไม่ใช้วิธีการทางสถิติ	40	86.96
	รวม	46	100.00

สัดส่วนของวิธีการทางสถิติที่ใช้ในงานวิจัย ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพจึงไม่ใช้วิธีการทางสถิติ จำนวน 40 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 86.96 รองมา คือ สัดส่วนของวิธีการทางสถิติที่ใช้ในงานวิจัยแบบร้อยละ / ค่าเฉลี่ย จำนวน 5 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 10.87 ส่วนสัดส่วนของวิธีการทางสถิติที่ใช้ในงานวิจัยแบบอื่นๆ จำนวน 1 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 2.17

1.11 สัดส่วนของเนื้อหางานวิจัยที่เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง

ที่	รายการ	ความถี่	ร้อยละ
1	อุดมการณ์ เจตจำนง การจัดโครงสร้างองค์กร ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง	21	45.65
2	การสื่อสารทางการเมืองของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง	8	17.39
3	ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	9	19.57
4	ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับเพศสภาพ	2	4.35
5	ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับการสาธารณสุข	2	4.35
6	ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับความขัดแย้ง	1	2.17
7	ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย คนด้อยสิทธิด้อยโอกาส	1	2.17

ที่	รายการ	ความถี่	ร้อยละ
8	ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ	2	4.35
	รวม	46	100.00

สัดส่วนของเนื้อหางานวิจัยที่เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเรื่องอุดมการณ์ เจตจำนง การจัดโครงสร้างองค์กร ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง จำนวน 21 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 45.65 รองลงมาคือ เนื้อหาเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเรื่องขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 9 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 19.57 และสัดส่วนของเนื้อหางานวิจัยที่เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเรื่องขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองกับความขัดแย้ง และขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย คนด้อยสิทธิด้อยโอกาสน้อยที่สุด จำนวน 1 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 2.17

1.12 สัดส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองประเภทต่างๆ

ที่	รายการ	ความถี่	ร้อยละ
1	ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง	32	69.57
2	ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองทางเศรษฐกิจ	1	2.17
3	ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองวัฒนธรรม	13	28.26
	รวม	46	100.00

สัดส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองประเภทต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง จำนวน 32 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 69.57 รองลงมาคือ สัดส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองวัฒนธรรม จำนวน 13 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 28.26 ส่วนสัดส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองทางเศรษฐกิจน้อยที่สุด จำนวน 1 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 2.17

2. การสังเคราะห์องค์ความรู้ในเชิงคุณภาพ

การศึกษาเรื่องการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในการเมืองไทย ช่วง พ.ศ. 2547-2559 สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ในเชิงคุณภาพจากวิทยานิพนธ์และผลงานวิจัย จำนวน 46 เรื่อง ดังต่อไปนี้

2.1 การสังเคราะห์ประเด็น วัตถุประสงค์ ระเบียบวิธีวิจัยของการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในการเมืองไทย ช่วง พ.ศ. 2547 - 2559

2.1.1 ประเด็นในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในการเมืองไทย ช่วง พ.ศ. 2547 - 2559 มีขอบเขตเนื้อหาของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในมิติต่างๆ ได้แก่ 1) อุดมการณ์ เจตจำนง การจัดโครงสร้างองค์กร ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง 2) การสื่อสารทางการเมืองของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง 3) ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4) ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับเพศสภาพ 5) ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับการสาธารณสุข 6) ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับความขัดแย้ง 7) ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย คนด้อยสิทธิด้อยโอกาส และ 8) ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ

2.1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในการเมืองไทย ช่วง พ.ศ. 2547 - 2559 เน้นศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยใช้ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีต่างๆ เพื่อให้บรรลุความมุ่งหมายในการเคลื่อนไหว รวมทั้งศึกษาแนวทางการระดมทรัพยากรหรือสร้างเครือข่ายการเคลื่อนไหว การจัดโครงสร้างองค์กรในการเคลื่อนไหว และเครื่องมือที่สามารถสื่อสารเพื่อสร้างความตระหนักในเจตจำนงทางการเมืองหรืออุดมการณ์ทางการเมืองร่วมกัน เช่น เพลง วากรรม เป็นต้น ขณะที่การศึกษาขบวนการเกี่ยวกับเพศสภาพเน้นศึกษาบริบท

ทางสังคมที่นำไปสู่การต่อสู้เคลื่อนไหว การสร้างพื้นที่ทางสังคม การยอมรับทางสังคมในกระบวนการนโยบายและกฎหมายเกี่ยวกับประเด็นเพศสภาพ ส่วนการศึกษาความเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการสาธารณสุข เน้นศึกษาทุนทางสังคมบริบททางการเมืองซึ่งเป็นปัจจัยสนับสนุน ตลอดจนปฏิบัติการต่างๆ เช่น ยุทธศาสตร์ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหว และผลลัพธ์ของการเคลื่อนไหวโดยเฉพาะนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการสาธารณสุข สำหรับการศึกษาการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งต้องการศึกษาสภาพทั่วไปของความขัดแย้ง สาเหตุความขัดแย้ง และผลกระทบของความขัดแย้งทางการเมืองขณะที่การศึกษาการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย คนด้อยสิทธิด้อยโอกาส เน้นศึกษาการจัดโครงสร้างองค์กร ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี การสร้างเครือข่ายทางการเมือง อัตลักษณ์ของขบวนการ ตลอดจนผลกระทบจากการเคลื่อนไหวต่อสู้ ซึ่งมีความคล้ายกับการศึกษาการเคลื่อนไหวทางการเมืองตอนนโยบายสาธารณะ ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิหลัง การเกิดขึ้นบริบทของการก่อตั้งองค์กร และการปฏิบัติการสร้างพื้นที่ทางการเมือง การจัดโครงสร้างองค์กรและการเชื่อมต่อกับเครือข่ายพันธมิตร รวมทั้งศึกษายุทธศาสตร์และยุทธวิธี เงื่อนไขและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้าถึงที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในนโยบายหรือโอกาสทางการเมือง

2.1.3 ระเบียบวิธีวิจัยในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในการเมืองไทย ช่วง พ.ศ. 2547 – 2559 ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) แต่หากเป็นการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับเพศสภาพ อาจมีวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยเทคนิคการแนะนำต่อหรือบอกต่อ (Snowball Technique) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัยส่วนใหญ่จะเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เช่น การสัมภาษณ์ การใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) และแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (descriptive analysis) และการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ทั้งนี้ มีข้อสังเกตว่า หากเป็นการศึกษาเกี่ยวกับอุดมการณ์ เจตจำนง การจัดโครงสร้างองค์กร ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง การศึกษาด้านนี้จึงเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งเน้นการศึกษาเฉพาะขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น โดยมีการใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และมีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ในการทำความเข้าใจอุดมการณ์ เจตจำนง การจัดโครงสร้างองค์กร ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง และไม่ค่อยนำการสนทนากลุ่มเข้ามาเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เนื่องจากอาจเกิดปัญหาในการเผชิญหน้าระหว่างการสนทนากลุ่มได้ ส่วนการศึกษาวินิจฉัยขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับการสาธารณสุข วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเน้นการลงพื้นที่ชุมชน เนื่องจากเป็นการศึกษาวิจัยที่ต้องการทราบถึงฐานสำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการสาธารณสุขซึ่งเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในระดับพื้นที่ และเพื่อให้เห็นปัจจัยสำคัญคือ ทุนทางสังคมที่เป็นปัจจัยหนุนเสริมปฏิบัติการในการเคลื่อนไหวของขบวนการ เช่นเดียวกับการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ ที่ต้องการได้ข้อมูลอย่างหลากหลายจากคนทุกกลุ่ม และเป็นข้อมูลเชิงลึก เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์เชิงนโยบายอย่างรอบด้านทั้งความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายทางการเมืองภายในกับภายนอกขบวนการ และความสัมพันธ์ระหว่างขบวนการกับรัฐ

อย่างไรก็ตาม การศึกษาวินิจฉัยขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย คนด้อยสิทธิด้อยโอกาส มุ่งเน้นการศึกษาวินิจฉัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ การสังเกต และอาจมีการผสมผสานเชิงปริมาณเพื่อเพิ่มเติมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม โดยใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ทั้งนี้ แม้ว่าการศึกษาที่เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชนกลุ่มน้อย คนด้อยสิทธิด้อยโอกาส จะเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน เกี่ยวข้องกับทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ อัตลักษณ์ และมีลักษณะใกล้เคียงกับการวิจัยชาติพันธุ์วรรณา แต่ชนกลุ่มน้อย คนด้อยสิทธิด้อยโอกาส มีจำนวนมาก การศึกษาวินิจฉัยเพียงเชิงคุณภาพอาจไม่มีความเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างได้เพียงพอที่จะอธิบายหรือทำนายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในวงกว้างได้จึงจำเป็นต้องเพิ่มเติมด้วยการศึกษาวินิจฉัยเชิงปริมาณ

2.2 การสังเคราะห์องค์ความรู้จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในการเมืองไทย ช่วง พ.ศ. 2547 - 2559

2.2.1 องค์ความรู้ทางด้านอุดมการณ์ เจตจำนง การจัดโครงสร้างองค์กร ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง มีความเกี่ยวข้องกับการสร้างความชอบธรรมให้กับกลุ่มที่สนับสนุน และลดความชอบธรรมให้กับกลุ่มที่คัดค้านหรือต่อต้าน หรือการก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มนิสิตนักศึกษา กลุ่มชนชั้นกลาง กลุ่มเสื้อสีต่างๆ เป็นต้น เพื่อให้เกิดรูปแบบและวิธีการเรียนรู้ทางการเมืองเพื่อนำไปสู่การสร้างอุดมการณ์ร่วมกัน การจัดวางโครงสร้างของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองทั้งของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) รวมทั้งการศึกษาการใช้ยุทธวิธีต่างๆ เช่น บทเพลง วาทกรรม เครือข่ายอินเทอร์เน็ต การจัดตั้งพรรคการเมือง และการจัดกิจกรรมทางการเมืองในขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อใช้เป็นแนวทางในการต่อสู้เรียกร้องให้ประสบความสำเร็จตามเจตจำนงที่ตั้งไว้ เช่น การศึกษาของ ฉัตรชัย ธนาวุฒิ (2559) เรื่อง การศึกษากระบวนการเพื่อการปฏิรูปทางการเมืองของคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (กปปส.) พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของประเทศไทยมี 3 ด้าน ได้แก่ 1) การเคลื่อนไหวทางการเมือง 2) การสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง และ 3) วิกฤติการณ์ทางการเมือง ทำให้เป็นการผึกกำลังของประชาชนและกลุ่มเครือข่ายต่างๆ เป็นพลังในการเรียกร้อง ผลักดัน พิทักษ์และรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตน

2.2.2 องค์ความรู้ในด้านการสื่อสารทางการเมืองของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง เป็นการสื่อสารเพื่อแสดงความสำคัญหรืออิทธิพลของสื่อในการสื่อสารทั้งในและนอกขบวนการทางการเมือง รวมถึงการวิเคราะห์ช่องทางในเครือข่ายการสื่อสารทางการเมืองเพื่อให้การเคลื่อนไหวทางการเมืองเข้าถึงสมาชิกได้มากขึ้นและสนับสนุนมากขึ้น นอกจากนี้ยังรวมถึงการสร้างวาทกรรมเพื่อสร้างความชอบธรรมหรือเพื่อทำลายความชอบธรรมของรัฐเพื่อสิทธิในการแสดงออกในการประท้วงในเรื่องต่างๆ ด้วยการสร้างพื้นที่ทางการเมืองจากการสื่อสารทางการเมืองเพื่อสร้างข้อโต้แย้งของการเคลื่อนไหวทางการเมือง เช่น การศึกษาของ อัญญรัตน์ เอี่ยมเอิบ (2553) เรื่อง การสื่อสารทางการเมืองของนักการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองไทยผ่านเว็บไซต์เครือข่ายทางสังคม พบว่า เนื้อหาของการสื่อสารมีวัตถุประสงค์เพื่อการประกาศจุดยืนทางความคิดและอุดมการณ์ การแสดงความคิดเห็น การระดมสรรพกำลัง การสำรวจความคิดเห็นของสมาชิก และการประชาสัมพันธ์และสร้างความนิยม

2.2.3 องค์ความรู้ด้านขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม องค์การพัฒนาเอกชนมักมีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เครือข่ายและการเคลื่อนไหวเพื่อต่อสู้หรือต่อต้านบนพื้นฐานของเครือญาติและชุมชนสัมพันธ์ในพื้นที่เข้าไปมีส่วนร่วมจนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน หลอมรวมแนวคิดของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยใช้ต้นทุนทางสังคมวัฒนธรรมที่มีอยู่ เพื่อเคลื่อนไหวในลักษณะการสื่อสารไปสู่เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการเคลื่อนไหวเพื่อนำไปสู่การผลักดันให้รัฐแก้ปัญหาและเพื่อการสื่อสารสู่สังคมเพื่อผลักดันให้รัฐออกไปแก้ปัญหาความเดือดร้อนของผู้คน หรือเพื่อสร้างแสงหาสะสมฟื้นฟู การใช้ทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมของชาวบ้านในการปกป้องคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การศึกษาของ ภัทร ยืนยง. (2557). เรื่อง การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำสาขาทอนบนของประเทศไทย พบว่าขบวนการเคลื่อนไหวใช้กระบวนการเรียนรู้เป็นเป้าหมายที่จะก่อให้เกิดการรวมตัวและวิธีการเรียนรู้ร่วมกันของผู้กระทำผ่านการบวนการกลุ่ม การรวมกลุ่มคน เครือข่ายชุมชน โดยมีแนวทางการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของขบวนการร่วมด้วย การให้ความสำคัญกับการสร้างการปฏิบัติการเรียนรู้ร่วมกัน การสร้างพื้นที่ผ่านกลไกทางสังคม การเสริมสร้างผู้กระทำการเป็นผู้จัดการกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง การหลอมหลอมแนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติผ่าน

การประยุกต์ใช้ต้นทุนทางสังคมวัฒนธรรม ทุนทางสัญลักษณ์ และทุนทางเศรษฐกิจมาเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการเคลื่อนไหวจัดการทรัพยากรธรรมในลุ่มน้ำ

2.2.4 องค์ความรู้จากการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับเพศสภาพ บริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงในหลายส่วน ส่งผลให้ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับเพศสภาพเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในกระบวนการนโยบายสาธารณะ ซึ่งเป็นการเปิดพื้นที่ทางการเมืองของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศให้มีความกว้างขวางขึ้นในระบบการเมือง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแง่ของการยอมรับทางสังคมของเรื่องเพศสภาพมากขึ้นกว่าในอดีต มีพื้นที่ในการสร้างเอกลักษณ์ตัวตนและให้ได้มาซึ่งสิทธิ ความเท่าเทียม การสร้างความเข้าใจและการลดอคติต่อคนข้ามเพศ รวมทั้งการผลักดันประเด็นของเพศภาวะ เพศวิถี ในกฎหมายต่างๆ มาตรการทางสังคมและการเมือง เพื่อปกป้องคุ้มครองคนที่มีความหลากหลายทางเพศจากการถูกเลือกปฏิบัติ เช่น การศึกษาของ ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ (2554) เรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของคนข้ามเพศ และ วิภาดา เอี่ยมคง (2553) ที่ศึกษาผลกระทบของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย เป็นต้น

2.2.5 องค์ความรู้จากการศึกษาด้านขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับการสาธารณสุข พบว่า ปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญคือทุนทางสังคม อย่างไรก็ตาม เพื่อความสำเร็จของการเคลื่อนไหว การระดมทรัพยากรเป็นสิ่งจำเป็น แนวปฏิบัติการเคลื่อนไหวมีพลวัตที่นำไปสู่กระบวนการนโยบายในการจัดการกับปัญหา ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ต้องมีผู้นำที่สั่งสมมาปลูกฝังประสบการณ์และความรู้สร้างเครือข่ายมีทุนทางเศรษฐกิจจึงนำไปสู่ผลกระทบต่อกระบวนการนโยบาย ผลกระทบต่อการขยายพื้นที่ในมิติความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ผลกระทบต่อการสร้างพื้นที่ภายในขบวนการทางสังคมและผลกระทบต่อ การสนับสนุนและการเสริมสร้างประชาธิปไตย เช่น การศึกษาของ ประชาธิป กะทา (2547) เรื่อง การศึกษาทุนทางสังคมและบทบาทในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมด้านสุขภาพ: กรณีศึกษาประชาคมสุขภาพหมู่บ้านแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย และ สังฆมา สารวัตร (2557) ที่ศึกษาปฏิบัติการประชาธิปไตยกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ : ศึกษากรณีเครือข่ายผู้ติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์

2.2.6 องค์ความรู้จากการศึกษาด้านขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับความขัดแย้ง บุญส่ง พิมเพ็ง (2552) ศึกษาเรื่อง ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่มคนรักอุดรและกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่จังหวัดอุดรธานี พ.ศ. 2549-2552 พบว่า ความขัดแย้งทางการเมืองเกิดจากปัจจัยพื้นฐานของแต่ละกลุ่มที่แตกต่างกันทั้งในด้านโครงสร้างกระบวนการ พฤติกรรม และความจำเป็นในการสนับสนุนกลุ่มการเมือง ความขัดแย้งทางการเมืองเป็นสภาวะหรือลักษณะของความขัดแย้งระหว่างสองกลุ่ม ได้แก่ การเดินขบวนประท้วง การเผชิญหน้ากัน การต่อรอง การปะทะกัน การต่อสู้กัน ผลกระทบจากความขัดแย้ง ได้แก่ เกิดการแบ่งแยกกลุ่มทางการเมืองออกอย่างชัดเจน เกิดความแตกแยกระหว่างกลุ่มเพื่อสนับสนุนกลุ่มการเมือง แม้ความขัดแย้งจะทำให้ประชาชนให้ความสนใจ และมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น แต่ก็เกิดความไม่สงบสุขในสังคม มีการต่อต้านฝ่ายตรงกันข้าม ต่อต้านการค้าและธุรกิจของฝ่ายตรงข้าม ในทางกลับกันสมาชิกของแต่ละกลุ่มมีความรักใคร่สามัคคีกันและมีกิจกรรมร่วมกัน

2.2.7 องค์ความรู้จากการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย คนด้อยสิทธิด้อยโอกาส วิชัย จันทร์บุญ (2554) ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของคนพิการ พบว่า ขบวนการเกิดขึ้นจากการรวมตัวกันเพื่อต่อต้านรัฐมีทั้งโครงสร้างองค์กรที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีทั้งยุทธวิธีที่ไม่รุนแรงและไม่รุนแรง เช่น ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวของระบบการเมืองปกติ ยุทธวิธีประท้วง ขัดขวางทำทนายระบบการเมืองปกติ รวมทั้งยุทธวิธีการใช้ความรุนแรง ผลของขบวนการเคลื่อนไหวพบว่ารัฐให้การยอมรับข้อเรียกร้องจากการเคลื่อนไหวในหลายระดับ เช่น การออกนโยบายใหม่ของรัฐ การระงับยับยั้งการตัดสินใจ การนำนโยบายไปปฏิบัติจริง รวมทั้งการบรรเทาความเดือดร้อนของชนกลุ่มน้อย คนด้อยสิทธิด้อยโอกาสได้

2.2.8 องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ เป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการสะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการนี้เกิดขึ้นจากการขาดความโปร่งใสและการขาดข้อมูลของรัฐในการตัดสินใจด้าน

นโยบายสาธารณะในแง่ของการสร้างความมั่นใจผลกระทบที่ครอบคลุม จึงทำให้การเคลื่อนไหวหันมาจับมือกันสร้างเครือข่ายใหม่เป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อตรวจสอบและติดตามการดำเนินการตามนโยบายของรัฐ และเรียกร้องการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงในกระบวนการนโยบายโดยสร้างพื้นที่ทางการเมืองโดยการระดมทรัพยากรที่สำคัญสำหรับการเคลื่อนไหวเพื่อทำลายความชอบธรรมของรัฐ และสามารถใช้อำนาจเพื่อขยายผ่านเครือข่ายพันธมิตรทั้งในและนอกระบบการเมืองในการตรวจสอบการเข้าถึงข้อมูล สร้างพื้นที่สื่อ ใช้กลวิธีเพิ่มแรงกดดันและอำนาจต่อรอง รวมทั้งมีข้อเสนอแนะที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงกระบวนการนโยบายสาธารณะตามหลักประชาธิปไตย เช่น การศึกษาของ ชีรดา ศุภะพงษ์ (2550) เรื่อง การสร้างพื้นที่ทางการเมืองแก่นโยบายสาธารณะเรื่องข้อตกลงการค้าเสรีทวิภาคี : ศึกษากรณีเอฟทีเอ วอทซ์ และ นิศาชล ทวนทอง (2549) ที่ศึกษาการเสนออาระสาสาธารณะกรณีคัดค้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยในสื่อมวลชนและสื่อของสหภาพแรงงานฯ เป็นต้น

อภิปรายผล

หากพิจารณาผลการศึกษาเชิงปริมาณพบว่า สัดส่วนปีที่ตีพิมพ์ของงานวิจัยเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองจะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2552 จนถึง พ.ศ. 2555 ซึ่งเป็นช่วงเวลาแห่งความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทย อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาต่อมาจำนวนลดลงเป็นลำดับ สะท้อนให้เห็นว่าบริบททางสังคมการเมืองระดับชาติส่งผลต่อความสนใจในการศึกษา หากแต่ประเด็นที่เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองมีความกว้างขวางมากกว่านั้น แต่กลับได้รับความสนใจลดลงเมื่อผ่านพ้นช่วงที่มีการชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมืองระดับชาติ

สอดคล้องกับสัดส่วนของสถาบันที่มีงานวิจัยเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองส่วนใหญ่เป็นสถาบันการศึกษาในส่วนกลาง และสถาบันการศึกษาหลักในภูมิภาค สะท้อนให้เห็นการกระจุกตัวขององค์ความรู้อยู่ที่สถาบันการศึกษาขนาดใหญ่เท่านั้น ขณะที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในระดับพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นกลับได้รับความสนใจในการศึกษาจากสถาบันการศึกษาในพื้นที่น้อยมาก

นอกจากนี้ สัดส่วนประเภทของการวิจัยที่เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง ส่วนใหญ่เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ สะท้อนให้เห็นว่า เป็นการใช่วิธีการศึกษาแบบตรรกวิทยา (logical method) ทำให้องค์ความรู้มีลักษณะเป็นการบรรยายเชิงพรรณนา การอธิบายทำนายปรากฏการณ์จึงอาจถูกตั้งคำถามต่อความเป็นตัวแทนของข้อสรุปทั่วไป (generalization) ส่งผลให้การพัฒนาทฤษฎีของการศึกษาเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของไทยไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างจริงจัง

สอดคล้องกับสัดส่วนของรูปแบบของการวิจัยที่เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองส่วนใหญ่เป็นแบบสำรวจ ขณะที่การวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) ซึ่งเป็นรูปแบบของการวิจัยที่จะทำให้นักวิจัยมีส่วนร่วมกับปรากฏการณ์ในการเคลื่อนไหวของขบวนการ กลับไม่มีถึงกึ่งหนึ่งของวิทยานิพนธ์และงานวิจัยทั้งหมด

สัดส่วนของเนื้อหางานวิจัยที่เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกือบครึ่งหนึ่งเป็นการศึกษาอุดมการณ์ เจตจำนง การจัดโครงสร้างองค์กร ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง ขณะที่สัดส่วนของเนื้อหางานวิจัยขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองกับความขัดแย้งซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในสภาวะการเมืองแบบมวลชนของไทยกลับมีน้อยที่สุด ซึ่งสะท้อนภาพให้เห็นว่า ตลอดระยะเวลาความขัดแย้งในสังคมการเมืองไทย ช่วง พ.ศ. 2548 – การรัฐประหาร พ.ศ. 2557 การให้ความสำคัญเพื่อถอดบทเรียนทางวิชาการที่จะนำไปสู่การปฏิบัติการแก้ไขปัญหาการเมืองแบบมวลชนไม่ได้รับความสนใจทางวิชาการเท่าที่ควร จึงอาจเป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลให้ความพยายามแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยไม่เกิดสัมฤทธิ์ผลเนื่องจากไม่มีฐานองค์ความรู้ทางด้านนี้ที่จะนำไปสู่การนำไปใช้ที่เพียงพอ

สอดคล้องกับสัดส่วนงานวิจัยส่วนใหญ่เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองมากกว่าครึ่งหนึ่ง ขณะที่การศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในเชิงวัฒนธรรม และเศรษฐกิจยังมีน้อยอยู่ ซึ่งในปรากฏการณ์ความขัดแย้งทางการเมือง

ของสังคมไทยนั้น ความขัดแย้งทางการเมืองมิได้เกิดขึ้นและดำรงคงอยู่อย่างลอยๆ หากแต่มีรากฐานความขัดแย้งจากความสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรมและทางเศรษฐกิจที่มีความเหลื่อมล้ำอีกด้วย

หากพิจารณาผลการศึกษายเชิงคุณภาพพบว่า การศึกษาอุดมการณ์ เจตจำนง การจัดโครงสร้างองค์กร ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง สามารถพัฒนาองค์ความรู้เพื่อสร้างความเข้าใจบริบทในการเข้าสู่การเคลื่อนไหวทางการเมือง การปรับเปลี่ยนของชนชั้นของกลุ่มผู้เข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองในกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เกิดขึ้นภายใต้วิกฤตการณ์ทางการเมืองต่างๆ ทั้งการต่อต้านและสนับสนุน การต่อสู้เรียกร้องที่มีระเบียบแบบแผนที่เป็นรูปธรรม มีโครงสร้างองค์กรและการแบ่งงานกันทำเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย โดยน่ายุทธศาสตร์ ยุทธวิธี และเครื่องมือใหม่ๆ มาใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการชุมนุม และเสนอแนวทาง องค์ความรู้ในการชุมนุมเรียกร้องใหม่ การใช้บทเพลง วาทกรรมในการสื่อสารไปยังผู้ชุมนุมให้เข้าใจปัจจัยที่ส่งเสริมและกดดันสำหรับการขับเคลื่อนทางการเมืองของกลุ่มผู้ชุมนุมไปในทิศทางเดียวกันและมีอุดมการณ์ร่วมกัน

ส่วนการศึกษาการสื่อสารทางการเมืองของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองสามารถนำองค์ความรู้จากการศึกษาไปพัฒนาสู่ความเข้าใจสื่อและการสื่อสารทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติ ความคิด และการเข้าถึงของประชาชนผ่านรูปแบบการสื่อสารและช่องทางสื่อสารใหม่ๆ เช่น เครือข่ายสังคมออนไลน์ ทำให้การประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองมีเรื่องของการสื่อสารเข้ามาเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง รัฐและขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองกลุ่มต่างๆ เองที่จำเป็นต้องปรับตัวและเรียนรู้ในการใช้ประโยชน์จากสื่อในการสร้างแนวร่วมในการเพิ่มจำนวนผู้สนับสนุน การชี้แจงอุดมการณ์และการปลุกเร้าผู้ชุมนุมที่เป็นประโยชน์กับตนเอง และสร้างวาทกรรมทางการเมืองให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมต่อไป เช่น การทำความเข้าใจการสื่อสารทางการเมืองของนักการเมืองเพื่อให้เข้าใจลักษณะทางเทคโนโลยีที่เอื้ออำนวยและเป็นอุปสรรคต่อการสื่อสารทางการเมือง โดยกลุ่มเป้าหมายที่จะได้รับประโยชน์ ได้แก่ ผู้นำทางการเมือง นักการเมือง และกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง โดยการสื่อสารทางการเมืองของนักการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองไทยผ่านเว็บไซต์เครือข่ายทางสังคมยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ในการสื่อสารแต่เป็นช่องทางในการประชาสัมพันธ์เป็นส่วนใหญ่ การทำความเข้าใจรูปแบบการสื่อสารและปัจจัยการเกิดขึ้นของเครือข่ายสังคมออนไลน์ (social network) ของผู้ใช้บริการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการศึกษารูปแบบการเกิดการสื่อสารในช่วงวิกฤตการณ์ทางการเมืองในสังคมปัจจุบัน และผลการวิจัยที่ได้สามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจศึกษาเครือข่ายสังคมออนไลน์ ตลอดจนการใช้สื่อแบบใหม่เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมือง

สำหรับการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สามารถพัฒนาองค์ความรู้เพื่อทำความเข้าใจพื้นฐาน เป้าหมาย กระบวนการและการจัดตั้งของกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการปรับใช้เป็นแนวทางในการเคลื่อนไหวของภาคประชาชน การกำหนด กลยุทธ์ ยุทธวิธีรวมทั้งช่องทางในการสื่อสารได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เข้าใจบริบททางสังคมวัฒนธรรมในการวางแผน ต่อสู้และความพยายามรักษาผลประโยชน์เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองและเสนอแนวทางที่รัฐต้องรับฟังและแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยคำนึงถึงความรู้สึกของคนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ส่วนองค์ความรู้จากการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับเพศสภาพ มีเป้าหมายในการเข้าใจบริบททางสังคม การเกิดกระบวนการเบียดขับตัวตนของคนข้ามเพศ การต่อสู้ต่อรองทางอัตลักษณ์ ท่ามกลางความหลากหลายและซับซ้อนของประสบการณ์ของคนข้ามเพศ นำไปสู่การเกิดขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย และเสนอแนวทางที่รัฐต้องบูรณาการนโยบายให้พลเมืองทุกคนได้รับสิทธิทางกฎหมายโดยไม่คำนึงถึงความโน้มเอียงทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ เช่น การศึกษาของ ปิยลักษณ์ โพธิ์วรรณ (2554) เรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของคนข้ามเพศ มีเป้าหมายในการเข้าใจถึงกระบวนการเบียดขับตัวตนของคนข้ามเพศ การต่อสู้ต่อรองทางอัตลักษณ์

ท่ามกลางความ หลากหลายและซับซ้อนของประสบการณ์ของคนข้ามเพศ ที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และตัวตนของกลุ่มคนข้ามเพศในสังคม ปัญหาอุปสรรคของขบวนการภายใต้นโยบายกฎหมายและการเมืองของประเทศไทย และเสนอแนวทางที่รัฐต้องบูรณาการนโยบายให้พลเมืองทุกคนได้รับสิทธิทางกฎหมายโดยไม่คำนึงถึงความโน้มเอียงทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ เป็นต้น

สอดคล้องกับองค์ความรู้จากการศึกษาวิจัยขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับการสาธารณสุข ที่สามารถพัฒนาให้หน่วยงานรัฐเปิดพื้นที่ทางสังคม สนับสนุนให้เกิดการรวมตัวลักษณะประชาสังคม (civil society) ของผู้คนตั้งแต่ระดับชุมชนท้องถิ่นในลักษณะเครือข่ายพันธมิตรช่วยเหลือกันเองมีส่วนช่วยสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้าน พร้อมกับสร้างสายสัมพันธ์ทางสังคมที่ขยายขอบเขตออกไปภายนอกชุมชนท้องถิ่น เพื่อเป็นฐานรากอันนำไปสู่การจรรโลงประชาธิปไตย

สำหรับองค์ความรู้จากการศึกษาวิจัยขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับความขัดแย้ง นอกจากจะทำให้ทราบสาเหตุ สภาพความขัดแย้ง และผลกระทบที่เกิดขึ้นในระดับพื้นที่แล้ว ยังสามารถขยายผลไปสู่การอธิบายทำนายปรากฏการณ์ความขัดแย้งระดับชาติ เพื่อนำไปสู่การป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยได้ต่อไป

สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย คนด้อยสิทธิด้อยโอกาส มีเป้าหมายเพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับขบวนการ และปัจจัยในการเข้าร่วมขบวนการ เพื่อพัฒนาเป็นแนวทางในการวางแผนกำหนดนโยบายสำหรับชนกลุ่มน้อย คนด้อยสิทธิด้อยโอกาส เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ต่อไป

สำหรับการพัฒนาองค์ความรู้จากการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ สามารถนำข้อค้นพบจากการศึกษาไปสู่ความเข้าใจที่จะเป็นฐานแก่การเคลื่อนไหวทางสังคมต่อไปในอนาคต และจะส่งผลกระทบต่อผสมผสานยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี การระดมทรัพยากร การแบ่งปันองค์ความรู้ การสร้างเครือข่าย การแบ่งงาน และความสัมพันธ์ระหว่างขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมกับสื่อมวลชน ทำให้ผู้กำหนดนโยบายหรือรัฐจะต้องพัฒนาธรรมาภิบาลทางนโยบายที่จะต้องมุ่งเน้นความโปร่งใส การมีส่วนร่วมของประชาชน และการประเมินผลกระทบทางนโยบาย ตลอดจนเป็นแรงกดดันที่สำคัญต่อผู้มีส่วนได้เสียหรือเกี่ยวข้องในการทำให้เกิดธรรมาภิบาลทางนโยบาย เช่น สมาชิกวุฒิสภา นักวิชาการ องค์กรภาคประชาสังคม และหน่วยงานรัฐต่างๆ จะต้องตระหนักในเรื่องที่เป็นผลประโยชน์ของประชาชน ซึ่งจะเป็นฐานสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในเชิงปริมาณเกี่ยวกับการศึกษาวิจัยขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในการเมืองไทย

1.1 ควรมีการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในมิติที่กว้างขวางมากขึ้นกว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในระดับชาติเท่านั้น

1.2 ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนให้สถาบันการศึกษาในพื้นที่ให้ความสำคัญและให้ความสนใจในการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองระดับชุมชนท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น

1.3 ควรใช้วิธีการศึกษาเชิงประจักษ์ (empirical method) ในการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองให้มากขึ้น เพื่อนำไปสู่การพัฒนา “ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของไทย” ที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมการเมืองของไทยต่อไป

1.4 ควรมีการเพิ่มรูปแบบวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) ในการศึกษาเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองให้มากขึ้น เนื่องจากเป็นรูปแบบของการวิจัยที่จะทำให้นักวิจัยมีส่วนร่วมกับปรากฏการณ์ในการเคลื่อนไหวของขบวนการ แต่ผลการศึกษาพบว่ากลับไม่ถึงกึ่งหนึ่งของวิทยานิพนธ์และงานวิจัยทั้งหมด

1.5 ควรมีการศึกษาในประเด็นขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองกับความขัดแย้งซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในสภาวะการเมืองแบบมวลชนของไทยให้เพิ่มมากขึ้น

1.6 ควรมีการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในมิติอย่างกว้าง โดยมองขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างมีความเชื่อมโยงกับมิติทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจด้วย

2. ข้อเสนอแนะในเชิงองค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาวิจัยขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในการเมืองไทย

2.1 การศึกษาอุดมการณ์ เจตจำนง การจัดโครงสร้างองค์กร ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง การศึกษาเปรียบเทียบการจัดตั้ง รูปแบบการต่อสู้เรียกร้อง แกนนำการชุมนุม และเครื่องมือในการสื่อสารไปสู่ผู้ชุมนุม รวมทั้งประเด็นที่จะก่อให้เกิดความขัดแย้งจนนำไปสู่การก่อตัวของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง

2.2 การศึกษาการสื่อสารทางการเมืองของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง ควรมีการศึกษาการสื่อสารทางการเมืองในรูปแบบใหม่ และการค้นหารูปแบบ พัฒนาการ และการจัดการการสื่อสารทางการเมืองที่ดีและมีประสิทธิภาพจากกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ผ่านมา รวมทั้งประเด็นของอิทธิพลของสื่อและการเข้าถึงสื่อในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศไทยเพื่อจะได้ข้อมูลที่หลากหลายมากขึ้น ผลดีผลเสียและผลกระทบของการสร้างวาทกรรมทางการเมือง

2.3 การศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควรมีศึกษาเพิ่มเติมสภาพและแนวทางการแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มิติของการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนซึ่งเป็นตัวกลางในการส่งผ่านข่าวสารไปสู่สังคมเพื่อสร้างการรับรู้ปัญหาาร่วมกันของสังคม ทั้งนี้เพราะประเด็นดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับการต่อสู้เรียกร้องของประชาชนที่ได้รับผลกระทบและเป็นการสร้างพลังให้กับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งอาจจะทำการศึกษาผลกระทบในแง่ความรู้สึกความจำเป็นและเหตุผลในเชิงจิตวิทยาว่าการต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางจิตวิทยาของผู้ร่วมขบวนการอย่างไรบ้าง และควรให้ความสนใจกับผลกระทบจากการคัดค้านโครงการของรัฐในโครงการที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่าก่อให้เกิดผลในเวลาต่อมาอย่างไรต่อขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองด้วย

2.4 การศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับเพศสภาพ ควรมีศึกษาเพิ่มเติมความแตกต่างทางด้านฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ที่ถูกศึกษา ทั้งนี้เพราะประเด็นดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างตัวตน การยอมรับทางสังคม และระดับของความอดทนของสังคมที่มีต่อคนข้ามเพศ รวมทั้งการศึกษาลักษณะเพื่อนในระดับบุคคลเพื่อแสดงให้เห็นว่าการเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของผู้เข้าร่วมขบวนการ เช่น ทักษะ ค่านิยม ความเชื่อ การถูกคุกคามจากรัฐและฝ่ายตรงข้าม ฯลฯ อย่างไรก็ตาม อาจจะทำการศึกษาลักษณะเพื่อนในเชิงจิตวิทยาว่าการต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางจิตวิทยาของผู้ร่วมขบวนการอย่างไรบ้าง และควรให้ความสนใจกับผลสะท้อนจากการโต้กลับของฝ่ายตรงข้ามของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมว่าก่อให้เกิดผลในเวลาต่อมาอย่างไรต่อขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมด้วย

2.5 การศึกษาวิจัยขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับการสาธารณสุข ควรมีการศึกษาปัจจัยทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งปฏิริยาต่อต้านจากคนในชุมชนเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายของภาครัฐ ดังนั้น การมีพื้นที่ในการพูดคุย และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่เปิดกว้างมีโอกาสนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเพื่อจรรโลงประชาธิปไตยได้อย่างแท้จริง

2.6 การศึกษาวิจัยขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับความขัดแย้ง ควรมีศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองระดับชาติ เพื่อเปรียบเทียบ ปรับปรุง แก้ไข ส่งเสริมอันจะเป็นผลประโยชน์ต่อการป้องกันและแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย โดยศึกษาปัจจัยอื่นๆ ในพื้นที่อื่นๆ กลุ่มอื่นๆ ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางการเมือง เพื่อหาสาเหตุของความขัดแย้ง เช่น สาเหตุความแตกต่างจากปัจจัยพื้นฐาน และสาเหตุความต้องการสนับสนุนกลุ่มการเมือง สาเหตุความแตกต่างจากปัจจัยพื้นฐาน ได้แก่ อุดมการณ์ นโยบาย กำเนิดและพัฒนาการ การจัดองค์กรภายในกลุ่มและโครงสร้างของกลุ่ม

แกนนำและสมาชิก การเงินของกลุ่ม ความสัมพันธ์ พัฒนาการ ปฏิสัมพันธ์ การดำเนินการ และพฤติกรรมสนับสนุนการต่อต้านของแต่ละฝ่าย

2.7 การศึกษาวิจัยขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย คนด้อยสิทธิด้อยโอกาส ควรมีการนำกรอบแนวคิดทฤษฎีที่มีความกว้างขวางในการอธิบายทำนายปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง และครอบคลุมปัจจัยภายนอกขบวนการด้วย เช่น แนวการวิเคราะห์กระบวนการทางการเมือง (political process approach) รวมทั้งควรมีการศึกษาชนกลุ่มน้อย คนด้อยสิทธิด้อยโอกาสที่มีอย่างหลากหลายในสังคม เพื่อให้เห็นมุมมองต่อปัญหา แนวทางการแก้ไขปัญหาและการเคลื่อนไหวทางสังคมที่อาจมีลักษณะแตกต่างออกไป

2.8 การศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ ควรมีการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวคู่ขนาน ขบวนการเคลื่อนไหวโต้กลับ (counter movement) รวมทั้งประเด็นความขัดแย้งอื่นๆ ที่มีความหลากหลายเพื่อจะได้ข้อมูลจากหลายแหล่งเพิ่มมากขึ้น

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาเชิงสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในเมืองไทยในอนาคต

3.1 การศึกษาเชิงสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในเมืองไทยควรมีการศึกษาเพิ่มเติมทุกปี เนื่องจากมีวิทยานิพนธ์และงานวิจัยของสถาบันการศึกษาต่างๆ ที่มีการเผยแพร่ออกมาอย่างต่อเนื่อง

3.2 ควรมีการนำองค์ความรู้เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในเมืองไทยที่ได้จากการศึกษานี้ไปพัฒนาสู่ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในสังคมการเมืองไทย เนื่องจากมีการศึกษาจำนวนไม่น้อยที่ตั้งข้อสังเกตว่า ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในตะวันตกใช้กับขบวนการเคลื่อนไหวในสังคมไทยได้หรือไม่

บรรณานุกรม

- ฉัตรชัย ธนาวุฒิ. (2559). *การศึกษากระบวนการเพื่อการปฏิรูปทางการเมืองของคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (กปปส.)*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยรามคำแหง. กรุงเทพฯ.
- ธนศ อารณสุวรรณ. (2556). *กำเนิดและความเป็นมาของการปฏิวัติ*. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- ธนศ มรรคาสกุล. (2557). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ในประเทศไทย* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่.
- จิบดี บัวคำศรี. (2556). บทวิจารณ์หนังสือ: พวงทอง ภาวครพันธ์. รัฐและขบวนการอนารยะสังคมไทย ในกรณีปราสาทพระวิหาร. *วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง*, 9(3), 167-173.
- ธีรดา ศุภะพงษ์. (2550). *การสร้างพื้นที่ทางการเมืองแก่นโยบายสาธารณะเรื่องข้อตกลงการค้าเสรีทวิภาคี : ศึกษากรณีเอฟทีเอวอร์ช* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.
- นิศาชล ทวนทอง. (2549). *การเสนออารยะสาธารณะกรณีคัดค้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยในลือมวลชนและสื่อของสหภาพแรงงานฯ* (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.
- บุญส่ง พิมเพ็ง. (2552). *ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่มคนรักอุดรและกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่จังหวัดอุดรธานี พ.ศ. 2549-2552* (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2554). *ประชาสังคม ความรุนแรง และการล่มสลายของประชาธิปไตย: ความสำคัญของแนวคิดเรื่องความมีอารยะและการเมืองแบบอารยะของเอ็ดเวิร์ด ซิลส์. ในเมืองไทยสองเสี่ยง?: สภาพปัญหา แนวโน้ม และทางออกวิกฤติการเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: หจก.ภาพพิมพ์.

- ประชาติป กษา. (2547). *การศึกษาทุนทางสังคมและบทบาทในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมด้านสุขภาพ: กรณีศึกษาประชาคมสุขภาพหมู่บ้านแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ.
- ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ. (2554). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของคนข้ามเพศ* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ขอนแก่น.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (ม.ป.ป.). *ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใช้กับสังคมไทยได้หรือไม่?* ม.ป.ท.
- ภัทร ยืนยง. (2557). *การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำสาขาทอนบนของประเทศไทย* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.
- วิชัย จันทร์บุญ. (2554). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของคนพิการ* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ขอนแก่น.
- วิภาดา เอี่ยมคง. (2553). *ผลกระทบของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย* (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.
- สังมา สารวัตร. (2557). *ปฏิบัติการประชาธิปไตยกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ : ศึกษากรณีเครือข่ายผู้ติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์* (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.
- อัญญรัตน์ เอี่ยมเอิบ. (2553). *การสื่อสารทางการเมืองของนักการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองไทยผ่านเว็บไซต์เครือข่ายทางสังคม* (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.
- Foweraker, Joe. & Landman, Todd. (1997). *Title Citizenship Rights and Social Movements: A Comparative and Statistical Analysis*. New York: Oxford University Press.
- Garner, Roberta. (1997). "Fifty Years of Social Movement Theory: An Interpretation," in Garner, Roberta and Tenuto, John. *Social Movement Theory and Research an Annotated Bibliographical Guide*, Mcgill Bibliographies, The Scarecrow Press, Inc., Lanham. Md & London and Salem Press, Pasadena California. The Anglewood Cliffs, N.J.